

Gözlemler ve Görüşler

TIP EĞİTİMİNDE MAASTRICHT DENEYİMİ

Dr. Erhan NAHÇACI*

Bütün dünyada klasik tıp eğitiminin ağır sorunlarla yüklü olduğu bilinmektedir. Eleştiriler, tıp eğitiminin pedagojik yanına ve toplumsal yanına yöneliktir. Genel olarak uzun ve ezber dolu yıllarda öğrencinin köreldiği, araştırmacı, çözümleyici yeteneklerinin zayıfladığı, öğrencilerin öğrenmesini öğrenemediği iddia edilmektedir. Diğer yandan mezunların, toplumun sağlık sorunlarına yönelme, çözme isteği ve yeteneğinden yoksun olduğu vurgulanmaktadır. Dünyada tıp eğitiminde bir değişim rüzgarı yaşanmış ve Edinburg Bildirgesi ile bu değişim isteği genellenmiştir. Artık bu isteğin, Türkiye'de henüz örneği görülme de, dünyada tıp fakültelerinin müfredat programlarına ve yapılarına yansıdığı görülmektedir. Bu makalede, klasik tıp eğitiminin oldukça dışına çıkmış Maastricht Deneyimi'nin kısaca gözden geçirilmesi amaçlanmıştır.

LİMBURG ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ

Limburg Üniversitesi, Hollanda'nın güneyinde Maastricht'de 1976 yılında kurulmuştur. 1974'den beri faaliyette olan tıp fakültesinin 1000 kadar öğrencisi ve 525'i akademik personel olmak üzere 850 kadar personeli bulunmaktadır. Ayrıca Üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi de vardır. Her iki fakültenin arasında eğitim ve araştırma alanlarında yakın işbirliği bulunmaktadır. Örneğin ortak olarak dört yıllık çevre sağlık bilimleri programı oluşturulmuştur.

PROBLEM TEMELLİ ÖĞRENME

Limburg Tıp Fakültesi'nin genel pedagojik yaklaşımı "Problem Temelli Öğrenme" üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşımın en genel karakterleri şunlardır:

- Öğrenme için öğrencinin kendi sorumluluğu ve motivasyonu desteklenir.
- Problem yönelimlidir: Öğrenciler, profesyonel yaşantılarında yüzyüze gelecekleri sorunlarla uğraşmayı öğrenirler.
- Belli disiplinlerin yaptığı sınavlar yerine öğrencinin bir bütün olarak ilerlemesi değerlendirilir.

— Profesyonel becerilerin eğitimine önem verilir.

Neden Problem Temelli Öğrenme?

Bu şekilde, klasik tıp eğitiminde görülen:

- öğrencinin ders esnasındaki pasif rolü,
- müfredat programında gerçek yaşamla bağdaşmayan konulara yer verilmesi,
- disiplinler arası entegrasyon eksikliği,
- mezuniyet sonrasında öğrencinin kendi eğitimini sürdürmedeki yetersizliği,
- gerçek pratikle öğrenilen arasındaki farklılıklar gibi sorunların aşılması amaçlanmıştır.

Problem Temelli Öğrenme Nasıl Uygulanıyor?

Limburg Tıp Fakültesinde öğrenim, dershanelerde birbirine paketlenmiş büyük öğrenci grupları ile değil, çalışma odalarında çok sayıda küçük grupla yürütülmektedir. Öğrenciler zamanlarını ders dinleyerek harcamamaktadırlar. Fakülte tarafından düzenlenen temel etkinlik olan Çalışma grubu toplantısına (Tutorial Group) haftada iki kez katılırlar. Öğrenciler zamanlarının çoğunu "Öğrenme Kaynak Merkezi'nde" geçirirler. Tek bir kitabı izlemezler, ancak çok sayıdaki materyali inceler ve birbirleriyle karşılaştırırlar.

Öğrenimin başlangıç noktası, öğrencilere sunulan özel bir problemdir. Yaklaşık 9 öğrenciden ve bir öğretim üyesinden oluşan çalışma grubunda, öğrenciler var olan bilgilerini kullanarak problemi analiz etmeye çalışırlar. Analiz esnasında çeşitli sorular grup üyeleri tarafından ortaya atılır. Bu şekilde, öğrenilecek konular formüle edilir. Her öğrenci öğrenilecek konular hakkında ilgili bilgileri toplarlar.

Çalışma grubunun iki toplantısı arasındaki sürede öğrenciler, bu görev üzerinde bireysel olarak veya birlikte çalışırlar. Literatürü okurlar, video-bantları seyrederek, öğretim üyelerine danışırlar. Bir sonraki grup toplantısında, bulunanları karşılaştırırlar ve problemin daha iyi anlaşılmasına yetip yetmediğini tartışırlar. Bazen topladıkları bilgi, problemin çözümü için yeterlidir. Bazı durumlarda da öğrenciler yeni sorunları formüle etme gereksinimi duyarlar ve çalışmalarını sürdürürler.

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı Yard. Doçenti ve A.Ü.T.F. Aktif Eğitim Grubu Üyesi

Grupdaki öğretim üyesinin (tutor) görevi, sistematik olarak sunulan problemle ilgili öğrenilecek konulara, grubu yöneltmesi, cesaretlendirmesidir. Ancak öğretmek veya öğrencilerin çalışmasına kısa devre olabilecek bilgi sağlamak tutor'un görevi değildir. Çalışma grubunun yapısı her bloktan sonra değişir.

Çalışma grubu içinde, fikirlerin ve bilgilerin değiş tokuşu problemin analizinde iyi bir temel sağlar. Çalışma grubundaki deneyim, bireysel çalışmayı ve çalışma zamanının etkili planlamasını öğretir. Öğrenciler çalışma grubundaki tartışmalar tarafından motive edilir. Bunun ötesinde, küçük grup düzeni samimi ilişkileri davet eder ve öğrencilerin sosyal yapılmışlığını engeller.

Eğitimsel Ünite : Bloklar

6 yıllık müfredatın ilk yılının her biri 4-6 haftalık "Blok" adı verilen 6-7 periyoda bölünmüştür (Tablo 1). Bütün bloklar, tıpla ilgili temalara ayrılmıştır. Temalar dereceli olarak ilk yıldaki temel bilimlerden (Metabolizma, algı, bilinçlilik ve emosyon gibi), 3. ve 4. yıllarda genel pratisyenlikle ilgili konulara (Ağrı, Yorgunluk vb.) kayar.

Çalışma gruplarının buluşmalarına ek olarak, çoğu blok bazı dersler, pratikler veya sağlık sektöründe kısa süreli pratik eğitimi de kapsayan ek öğrenim aktivitelerini de içerir.

Son iki yıl içinde öğrenciler hastanelerde ve genel pratik içinde eğitilmektedir.

Ayrıca müfredatın 37 haftası normal müfredata uğraşılması mümkün olmayan belli sayıdaki konunun seçme şansının verildiği seçmelilere ayrıl-

mıştır. Bu aynı zamanda bir ölçüde özelleşme için öğrencilere şans verilmesidir. Seçmelilerin en azından 6 haftası bilimsel ve klinik araştırmayı içermelidir.

Blok Kitabı

Bloklarla ilgili çalışma fakültenin çeşitli disiplinleri tarafından oluşturulan blok kitabına dayanmaktadır. Blok kitabı, görevlerin tanımını ve çalışma gruplarında öğrencilerin uğraşacakları problemleri içerir. Eğitim objelerinin listesini, zaman göstergesini, önerilen literatürlerin ve işitsel-görsel desteğin listesini ve ek eğitim aktivitelerinin kısa tanımlanmasını da kapsamaktadır. Blok kitap konuların nasıl çalışılacağına işaret etmekte, fakat konuların kendisini içermemektedir.

Beceri Eğitimi

Limburg Tıp Fakültesinde beceri eğitimine ayrı bir önem verilmiştir. Mesleki becerilerde eğitim pratik olarak kursun ilk gününden itibaren başlar. Beceri eğitiminden sadece idrar tahlili veya kan basıncı ölçümü anlaşılacak kadar, iyi bir dinleyici olmak, hastayı bilgilendirmek ve kötü haber verebilmek gibi iletişim yeteneklerini de içermektedir.

Eğitim sürecinde öğrenciler, gerçek hastalara rahatsızlık vermeksizin mümkün olduğu kadar gerçek yaşama yakın taklit setlerde pratik becerileri öğrenirler. Bu süre beceri laboratuvarında gerçekleştirilir ve dört tip beceri eğitimi vardır. Eğitimin % 50'si fizik muayene, % 15'i tedavi edici beceriler, % 15'i laboratuvar ve % 20'si iletişim yeteneklerine ayrılmıştır.

Tablo 1 : Maastricht Tıp Fakültesi Müfredatı, 1991-1992

1. YIL	Tıbbi Giriş	Metabolizma	Etkileşim ve Regülasyon	Saldırı ve Savunma	Denge/ Dengenin Bozulması	Sağlık Hizmeti	
2. YIL	Algı Bilinçlilik Duygu	Hareket	Seçmeli	Bilimsel Araştırmanın Esasları *	Büyüme Farklılaşma	Doğum Yaşlanma	
3. YIL	Solunum Darlığı ve Göğüs Ağrısı	Yetenek Kayıpları	Akıl ve Davranış Problemleri	Hastalıkların Dış Manifestasyonları*	Ağrı	Seçmeli Seçmeli	
4. YIL	Seks ve Üreme Sorunları	Abdominal Şikayetler	Ateş Enfeksiyon İnflamasyon	Seçmeli	Kan Kaybı	Yorgunluk Kilo Kaybı	Aciller*

* Maastricht'de ilk 4 yılın müfredat programı yukarıda sunulmuştur. Yanında yıldız olan bloklar 4 hafta, diğer bütün bloklar 6 hafta sürmektedir. 4 blok seçmeli için ayrılmıştır.

Bu tip eğitimin avantajları şöyle sıralanmaktadır.

— Beceri adım adım yapılabilir.

— Kompleks beceriler daha az karmaşık parçalara bölünebilir.

— Beceri gerekli olduğu sıklıkta, hastalara zarar vermeksizin tekrarlanabilir.

— Konsantrasyonu bozan unsurlardan kaçınılmış olunur.

— Öğrenciler eylemin bitiminde hemen geribesleme ile sonuç alabilirler.

Fizik muayene ve tedavi edici yeteneklerde öğrencilerin eğitimi için başlangıçta işitsel-görsel materyalden yararlanılmaktadır. Gerçek pratik, tıbbi aletler ve taklit modellerle ve bazen diğer öğrencilerin üzerinde gerçekleştirilir. Daha geç dönemdeki öğrenciler, gerçek sağlık hizmeti setinde simule edilmiş hastalarla karşılaşır. Bu simule edilmiş hastalar, oldukça inandırıcı olarak şikayetlerini dile getirmeyi öğrenmiş sağlıklı insanlardır.

Tutum Gelişimi

Maastricht Deneyimi'nde öğrencinin hastalara karşı davranışı ve olaylar karşısındaki tavrı ayrıca değerlendirilmekte ve tartışma konusu yapılmaktadır. Öğrencinin simule edilmiş hasta ile karşılaşmasının kaydedilmiş videobandının tartışılması tutum gelişiminde yöntemlerden bir tanesidir. Bunun dışında, üniversite hastanesinde çalışma esnasında tutum geliştirme üzerine özel küçük gruplar kurulmaktadır. Her iki tip toplantıda da tıp doktor olmak üzere bulunmaktadır.

5. ve 6. Yıllarda Tıp Eğitimi

Tıp programının ilk 4 yılı müfredatın ilk fazıdır. İlk fazın gerekliliklerini yerine getirenler ikinci faza geçerler (Tablo 2). Bu iki yıl içinde öğrenciler teorik problemler yerine hastaların gerçek problemleri ile uğraşır. Öğrenciler üniversite hastanesi, anlaşmalı çevre hastaneleri, psikiyatri klinikleri ve genel pratisyenlikte çalışır. Üniversite hastanesindeki çalışmaya ek olarak tıbbi etik ve sağlık yasaları hakkında da bilgi alırlar. İkinci fazın 13 haftası seçmeliler için programlanmıştır.

Öğrencilerin Değerlendirilmesi

Maastricht modelinde, sınavların multidisipliner yapıda olmasına ve öğrencilerin sınavdan çok öğrenime dikkatlerinin yoğunlaştırılmasına özen gösterilmiştir. Öğrencilerin bilgisi Blok Testleri ve Gelişme Testleri aracılığı ile test edilir. Blok test her bloğun sonunda yapılır ve bloktaki konularla ilgilidir. Ancak bu test, Maastricht'de öğrencinin geçip kalması gibi bir sonuç doğurmaz. Asıl işlevi öğrenciye ve bloğu planlayan gruba bilgi sağlamasıdır. Blok testleri aşağı yukarı 150 doğru/yanlış bilgidir oluşur.

Tablo 2 : Maastricht Tıp Fakültesinde Stajyerlik Müfredatı

5. YIL
Kardiyoloji ve solunum hastalıkları da içinde olmak üzere iç hastalıkları (12 hafta)
Ortopedi ve Üroloji dahil Cerrahi (12 hafta)
Genel Pratik (12 hafta)
6. YIL
Psikiyatri (8 hafta)
Jinekoloji ve Doğum (8 hafta)
Nöroloji (4 hafta)
Pediyatri (4 hafta)
Deri Hastalıkları (4 hafta)
Kulak Burun Boğaz (3 hafta)
Göz Hastalıkları (3 hafta)
Seçmeliler (5. ve 6. yılda toplam 13 hafta)
Maastricht'de 5. 6. yıllarda staj programı.

İlerleme testi 250 doğru/yanlış bilgiyi içerir. Çeşitli disiplinlerle veya müfredatın bir parçası ile sınırlı değildir. Soruların seviyesi en son tıp doktoru sınavının zorluk derecesindedir. İlerleme testi her akademik yılda 4 kez yapılır. Daha fazla bilgi öğrenciler testte yüksek skor alırlar. İlk yıllardaki öğrencilerin skorları, bilgileri sınırlı olduğu için, doğal olarak düşüktür. Ancak bir öğrencinin skoru o yılın ortalamasından çok aşağıda ise, bilginin yetersizliğine ve daha fazla çalışması gerektiğine işaret eder.

Son 4 ilerleme testinde öğrencinin birleştirilmiş sonuçları, öğrencinin 1. sınıftan 2. sınıfa, 4'den 5'e geçip geçemeyeceğini ve son yıl mezun olup olamayacağını belirlemede temel unsurdur. Eğitimin sonuna doğru ilerleme testindeki sonuçlar, bir mezununkıyla karşılaştırılabilir bilgi düzeyini yansıtmalıdır.

Ayrıca 1'den 2'ye, 4'den 5'e geçerken ve mezun olurken verilmesi gereken beceri sınavı vardır. Standardize edilmiş bir durumda beceriler gerçekleştirilirken doğrudan gözleme dayanır.

5. ve 6. sınıflarda her stajın sonunda sözlü ve yazılı sınav ve bütün staj boyunca performansın değerlendirilmesi de söz konusudur.

Yönetim

Fakülte, fakülte konseyi ve fakülte kurulu tarafından yönetilir. Konsey bilimsel pratik ve eğitim programı için rehberlik yapmakta, dekanı ve fakülte kurulunu seçmekte, bütçeyi belirlemektedir. Konseyi oluşturan 12 üyenin en az yarısı akademik personelden oluşmak zorundadır. Geri kalanı yardımcı personel ve öğrenci temsilcilerinden oluşur. Fakülte kurulu ise tamamen akademik personelden oluşur ve yürütmeden sorumludur.

KAYNAKLAR

- Faculty of Medicine, University of Limburg, Maastricht, The Netherlands, 1992.
- Dalen, J: Centre for Training of Skills. 1989.
- Curriculum, Faculty of Medicine, University of Limburg, 1992/1993
- Inabilities, Block Book, Ed: Krom, M., Maastricht, 1991.